

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра педагогіки та психології

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Ректор Міжнародного гуманітарного
університету д.ю.н., професор

Костянтин ГРОМОВЕНКО

«30» серпня 2024 р.



РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

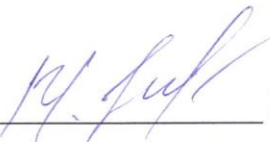
Практикум з психотерапії та психокорекції

Галузь знань	<u>05 «Соціальні та поведінкові науки»</u>
Спеціальність	<u>053 «Психологія»</u>
Назва освітньої програми	<u>Психологія</u>
Рівень вищої освіти	<u>другий (магістерський) рівень</u>

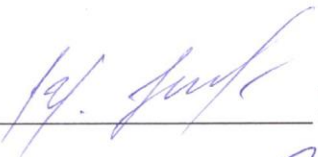
Робоча програма затверджена на засіданні кафедри педагогіки і психології
протокол № 1 від 29 серпня 2024 року.

Розробники і викладачі	Контактний тел.	E-mail
доцент кафедри педагогіки та психології, кандидат психологічних наук Поплавська Єва Вадимівна	+38(096)588-37- 38	<u>85evgart@gmail.com</u>

Завідувач кафедри педагогіки та
психології к.п.н., доцент


Наталя МЕЛЕНЧУК

Гарант освітньої програми
к.п.н., доцент


Наталя МЕЛЕНЧУК

Узгоджено
Начальник навчального відділу


Лариса РАЙЧЕВА

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3 Загальна кількість годин – 90	Галузь – 05 «Соціальні та поведінкові науки» Спеціальність – 053 «Психологія»	обов'язкова	
		Рік підготовки:	
		2-й	
		Семестр	
		3-й	
Мова навчання – українська	Рівень вищої освіти – другий (магістерський) рівень	Лекції	
		Практичні, семінарські	
		28 год.	12 год.
		Лабораторні	
		-	-
		Самостійна робота та індивідуальні завдання	
		92 год.	108 год.
		Вид контролю:	
		екзамен	екзамен

Навчальна дисципліна **Практикум з психотерапії та психокорекції** належить до обов'язкових дисциплін циклу професійної підготовки, вивчення якої передбачено за освітньо-професійною програмою підготовки фахівців освітнього ступеня – магістр за спеціальністю «Психологія».

Мета навчальної дисципліни – розкрити теоретичні і практичні аспекти психотерапії та психологічної корекції, історико-культурні та наукові аспекти розвитку означених форм психологічного супроводу, досягти засвоєння основних принципів психотерапевтичної та психокорекційної роботи, досягти рівня наукової і професійної підготовки в цій галузі відповідно до державних та європейських стандартів, потреб суспільства; розроблення на цій основі підходів щодо вдосконалення застосування психотерапії та психокорекції в діяльності психолога.

Передумови для вивчення дисципліни. Паралельно з вивченням навчальної дисципліни «Практикум з психотерапії та психокорекції» здобувачі мають вивчати такі навчальні дисципліни, як: «Нормативна база та професійна етика у психології», «Психологія розвитку та особистісного зростання», «Технології психологічної реабілітації та інклюзивного супроводу», «Психологічне консультування в різних сферах життєдіяльності». Даний курс є обов'язковою складовою освітньо-професійної програми.

2. ОЧІКУВАНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ, ЯКІ ПЛАНУЄТЬСЯ СФОРМУВАТИ ТА ДОСЯГНЕННЯ ПРОГРАМНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

У процесі реалізації програми дисципліни «Практикум з психотерапії та психокорекції» формуються наступні компетентності із передбачених освітньою програмою:

Інтегральна компетентність

Здатність вирішувати складні завдання і проблеми у процесі навчання та професійної діяльності у галузі психології, що передбачає застосування теорій та методів психологічної науки, проведення досліджень та здійснення інновацій і характеризується невизначеністю умов і вимог.

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК3. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК4. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК7. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

ЗК9. Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети.

Спеціальні (фахові) компетентності

СК4. Здатність здійснювати практичну діяльність (психотерапевтичну, консультаційну, психореабілітаційну) з використанням науково верифікованих методів та технік.

СК5. Здатність організовувати та реалізовувати просвітницьку та освітню діяльність для різних категорій населення у сфері психології.

СК7. Здатність приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності.

СК9. Здатність дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями.

СК10. Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методи психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях.

СК11. Здатність використовувати теоретичні та практичні знання у сфері психологічної реабілітації та інклюзивного супроводу.

Навчальна дисципліна «Практикум з психотерапії та психокорекції» забезпечує досягнення програмних результатів навчання (ПРН), передбачених освітньою програмою:

ПРН4. Робити психологічний прогноз щодо розвитку особистості, груп, організацій.

ПРН5. Розробляти програми психологічних інтервенцій (тренінг, психотерапія, консультування тощо), провадити їх в індивідуальній та груповій роботі, оцінювати якість.

ПРН9. Вирішувати етичні дилеми з опорою на норми закону, етичні принципи та загальнолюдські цінності.

ПРН11. Здійснювати адаптацію та модифікацію існуючих наукових підходів і методів до конкретних ситуацій професійної діяльності.

ПРН12. Розробляти та впроваджувати програми психологічної реабілітації та організації інклюзивного супроводу різних груп клієнтів.

Заплановані результати навчання за навчальною дисципліною

Знати:

1. історію розвитку психотерапевтичних та психокорекційних методів психологічного супроводу;
2. загальні основи психотерапії та психологічної корекції;
3. сучасні психологічні категорії та понятійний апарат в межах різних психологічних теорій;
4. сучасні методи та напрямки психологічної корекції;
5. практичні навички психотерапії та психокорекції;

6. чим відрізняються принципи теоретичної і практичної психології.

Уміти:

1. адекватно оцінювати відповідність психотерапевтичного та психокорекційного інструментарію у конкретних ситуаціях психологічного втручання;
2. орієнтуватись в основних теоретичних положеннях та практичних методах психотерапії та психокорекції;
3. професійно застосовувати основні сучасні методики психотерапії та психокорекції у власній практиці;
4. орієнтуватись та визначати типові ситуації, які потребують психокорекційно-психотерапевтичного втручання;
5. орієнтуватись на засвоєні етичні принципи у психотерапевтичній та психокорекційній практиці;
6. опрацьовувати наукову літературу про методи та методики психотерапевтичного та психокорекційного спрямування;
7. орієнтуватись в загальних принципах та підходах психокорекційної (психотерапевтичної) допомоги;
8. орієнтуватись в основних напрямках психокорекційної (психотерапевтичної) допомоги;
9. аналізувати ефективність психотерапевтичної та психокорекційної допомоги за визначеними критеріями;
10. опрацьовувати інформаційні джерела з метою підбору та адекватного використання методів, методик та технік психопрофілактичного та психокорекційного (психотерапевтичного) спрямування.

Навички:

1. володіння теоретичними основами та найважливішими концептуальними положеннями сучасної психотерапії;
2. володіння основними методами і техніками психотерапевтичного впливу;
3. володіння навиками постановки психотерапевтичного діагнозу.

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Загальне поняття про психотерапію та психокорекцію. Місце психотерапії та психокорекції у сучасному суспільстві.

Визначення психотерапії та психокорекції. Співвідношення понять психокорекція і психотерапія. Сутність психологічної корекції та її види. Етичні принципи психокорекційної та психотерапевтичної роботи. Цілі та завдання психокорекції та психотерапії. Ефективність психокорекційного та психотерапевтичного впливу. Зв'язок психотерапії та психокорекції з психологічною гігієною. Симптоматична і патогенетична, директивна та недирективна моделі психотерапії. Історія розвитку ідей психотерапії та психокорекції. Психотерапія і психіатрія. Погляди Гіпократата, Ф.А. Месмера, А. Пуїсегюра. Розвиток психодинамічної теорії в психотерапії З. Фрейда та його учнів і послідовників – А. Адлера, А. Фрейд, К. Юнга. Поняття про первинну, вторинну та третинну профілактику. Взаємозв'язок понять психопрофілактики, психокорекції та немедикаментозної психотерапії. Психотерапія і клінічна психологія. Психокорекція у педагогіці. Комплексний характер психокорекційних заходів. Соціальні зміни, соціальний розвиток та психокорекція.

Тема 2. Поняття про стрес. Психотерапія стресових розладів.

Розвиток досліджень фізіологічного та психологічного стресу. Основні ознаки психологічного стресу. Два види стресу: гострий (еустрес) та хронічний (дистрес). Поняття про позитивний та негативний стреси. Г. Сельє та його вчення про стрес. Поняття про загальний

адаптаційний синдром. Три стадії змін в організмі при стресі (мобілізація адаптивних можливостей організму; стадія тривоги; стадія виснаження). Незворотні наслідки тривалого перебування організму в екстремальних умовах (фізіологічні, психологічні та соціально-психологічні). Типи реагування на стресогенні фактори. Симптоми дистресу. Групи ризику та типологія чутливості до стресу. Профілактичні заходи щодо зниження стресогенних чинників на психіку людини. Природні способи регуляції організму, саморегуляції. Поняття про психологічну травму, гостру реакцію на стрес та ПТСР. Причини і прояви психологічних травм у дітей та підлітків. Завдання екстреної психологічної допомоги. Відновлення вітальних функцій та активності. Впорядкування активності і відреагування переживань. Відновлення дій, що розпалися. Символічна переробка переживань.

Тема 3. Прикладні аспекти психотерапії та психокорекції.

Терапія психогенних розладів. Групи психотравмівних чинників. Спільні ознаки психогенних чинників. Встановлення зв'язків зі спеціалістами медичних, педагогічних, соціальних установ у психокорекційній роботі психолога. Клінічні прояви психогенних захворювань за К. Jaspers у вигляді тріади (захворювання розвивається внаслідок психічної травми; фабула психопатологічної симптоматики відображує зміст психотравмівного чинника; регрес психопатологічної симптоматики залежить від завершення психотравмівної ситуації). Психопатологічна феноменологія невротичних порушень. Види невротичних розладів за динамікою перебігу (невротичні реакції, стійкі невротичні стани, невротичний розвиток особистості). Лекційно-просвітницька діяльність. Профілактика наркотичної, алкогольної, комп'ютерної, ігрової та інших форм залежностей. Характеристика психогенних впливів на організм людини. Поняття про гострий та хронічний посттравматичний стресовий синдром. Види та типологія психогеній. Поняття про ятрогенії та дидактогенії.

Тема 4. Історико-культурні та соціальні аспекти психотерапевтичної та психокорекційної практики. Предмет психологічної корекції.

Соціально-історичні умови виникнення терміну психокорекція. Психологічне консультування та немедикаментозна психотерапія. Розуміння мети в психологічній допомозі. Медична та психологічна парадигми в психотерапії. Орієнтування на усунення симптому, орієнтування на особистісний розвиток людини. Західна та східна традиції у психологічній допомозі людині. Інтегративні підходи. Поняття авторитарності та недирективності в психологічному консультуванні, психокорекції та психотерапії. Основні види психокорекції. Основні види психокорекційних програм. Основні принципи складання та вимоги до побудови психокорекційних програм. Схема складання програми психокорекції. Планування психотерапії та психокорекції. Стратегічна модель психотерапії за Оудсхоорном. Мультимодальний профіль психотерапії за Лазарусом.

Тема 5. Глибинно-терапевтичні, гуманістичні напрямки та екзистенційна терапія.

Психоаналіз як перший глибинно-орієнтований напрямок психологічної допомоги, основні поняття психоаналізу як методу психотерапії. Розуміння впливу раннього (дитячого) досвіду людини на її подальший розвиток та психологічне благополуччя людини. Поняття травматичного досвіду в глибинній психотерапії. Поняття емоційного відреагування, катарсису, інсайту, переносу в психоаналізі. Аналітична психологія К. Юнга. Індивідуальна психологія А. Адлера. Трансперсональна психологія С. Грофа. Гуманістичні напрямки на прикладі клієнт-центрованої терапії та гештальттерапії. Екзистенційна терапія та поняття смислу. Логотерапія В. Франкла.

Тема 6. Основні напрями групової психокорекційної роботи.

Специфіка групової форми психокорекції. Особливості комплектування групи. Склад психокорекційної групи. Особливості психокорекційної групи. Керівництво психокорекційною

групою. Проблемні ситуації в групі. Групова динаміка: завдання та норми групи; групове напруження, групове згуртування; фази розвитку групи.

Тема 7. Сімейне консультування, психотерапія та психокорекція. Дитячо-батьківські відносини – прийоми та методи терапії.

Виникнення і розвиток сімейного консультування та сімейної терапії. Системний та стратегічний підходи в сімейному консультуванні та сімейній терапії. Сучасні підходи до виховання батьків та підвищення їх чутливості до проблем дітей та підлітків. Сучасні напрямки сімейної психотерапії. Психологічне консультування батьків щодо розвитку дитини. Ігрові методи в психологічній допомозі дітям. Ігрова терапія. Метод холдінг-тайм.

Вірджинія Сатір як один з засновників сімейної терапії. Розвиток сімейної консультації та психотерапії на заході та у східнослов'янському просторі.

Тема 8. Корекція емоційної сфери дитини. Агресія, СДУГ та порушення поведінки.

Особливості розвитку емоційної сфери у дітей. Емоційні (афективні) розлади у дітей та підлітків. Теоретичне обґрунтування психотерапії синдрому дефіциту уваги і гіперактивності у дітей. Психологічні особливості дітей з дефіцитом уваги та гіперактивністю. Основні причини гіперактивності. Особливості діагностики СДУГ. Методи психотерапії та психокорекції дітей з дефіцитом уваги і гіперактивністю. Теоретичне обґрунтування та методи психотерапії та психокорекції дітей з агресивними розладами. Психотерапія девіантної поведінки у підлітковому віці. Корекційна програма емоційно-вольової сфери дитини. Принципи побудови роботи за корекційною програмою. Підвищення впевненості в собі, формування позитивної самооцінки дитини. Розвиток та корекція комунікативних навичок, уміння відчувати і розуміти емоційні стани інших людей, розвиток уяви. Використання арт терапевтичних технік в дитячій психотерапії. Використання проективної функції психіки в ігровій та короткочасній дитячій психотерапії. Поведінково-терапевтичні методи в дитячій психокорекції. Принципи та техніки проведення занять з корекції страхів у дітей.

Тема 9. Тривожні розлади та особливості їх протікання в дитячому та підлітковому віці. Тривожні розлади у дітей з ООП.

Загальна характеристика тривожності особистості. Види тривожності. Таксономія та ознаки тривожних розладів. Сепараційна тривога дитини. Соціальна фобія та шляхи її подолання. Вибіркова німота дитини, причини та напрямки корекції. Інші вибіркові фобії дитини (клоунів, павуків, лікарів, закритих приміщень тощо.). Вплив навколишнього середовища на формування тривожних розладів на різних етапах онтогенезу. Піклування про стан здоров'я дитини як можливу причину тривожних розладів. Основні психофізіологічні ознаки тривожних розладів дітей. Теоретичне обґрунтування психотерапії тривожних та депресивних розладів у дітей та підлітків. Сучасні підходи до психотерапії та психокорекції тривожних та депресивних розладів у дітей та підлітків. Тривожні розлади у дітей з ООП. Методи діагностики та корекції.

Тема 10. Паніка, фобічні реакції, генералізований тривожний розлад, тривожне очікування, нав'язливості. Депресія, емоційне вигорання.

Причини генералізованих тривожних розладів у дорослих. Фізіологічні особливості протікання генералізованих тривожних розладів. Визначення obsesій та компульсій. Невроз нав'язливих станів. Види obsesій (нав'язливі ідеї, необґрунтовані побоювання, нав'язливе занепокоєння, невідв'язні неприємні спогади, страхи тощо). Відмінності між депресією та емоційним вигоранням. Ознаки депресії та емоційного вигорання. Причини емоційного вигорання та способи діагностики. Корекція емоційного вигорання. Кризові стани психіки у різних категорій населення. Теоретичне обґрунтування психотерапії тривожних та депресивних розладів у дітей та підлітків. Сучасні підходи до психотерапії та психокорекції тривожних та депресивних розладів у дітей та підлітків.

Тема 11. Травматичний досвід: особливості психологічної реабілітації.

Посттравматичний стресовий розлад особистості. Шкала тяжкості психосоціальних стресів для дорослих. Фактори ризику виникнення ПТСР. Діагностичні критерії ПТСР. Психомоторне збудження, панічні атаки, напади страху. Депресія, аутоагресивна поведінка. Агресивна і деструктивна поведінка. Сомато-вегетативні порушення і когнітивні дисфункції.

ПТСР з домінуючим дисфорічним синдромом. ПТСР з домінуючим астено-невротичним синдромом. ПТСР з домінуючим obsесивно-фобічним синдромом. ПТСР з домінуючим істероіпохондричним синдромом.

Моделі попередження депресії. Загальні принципи корекції посттравматичного стресового розладу. Основні етапи психотерапевтичної програми.

Тема 12. Навички саморегуляції, майндфулнес.

Функції емоцій, зовнішні вияви емоцій. Способи та навички емоційної саморегуляції (мускулатура, дихання, візуалізація).

Загальна характеристика принципів майндфулнесу. Вплив майндфулнес-практик на вольову сферу дітей та дорослих. Вплив майндфулнесу на самопочуття. Використання майндфулнесу для упорання з негативним досвідом. Межі використання майндфулнесу. Майндфулнес-хвилинки на заняттях з психології.

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин							
	денна форма				Заочна форма			
	усього	у тому числі			усього	у тому числі		
		лекц.	прак	сам. роб.		лекц.	прак	сам. роб.
Тема 1. Загальне поняття про психотерапію та психокорекцію. Місце психотерапії та психокорекції у сучасному суспільстві.	6	-	2	4	6	-	2	4
Тема 2. Поняття про стрес. Психотерапія стресових розладів.	6	-	2	4	6	-	-	6
Тема 3. Прикладні аспекти психотерапії та психокорекції.	8	-	4	4	8	-	2	6
Тема 4. Історико-культурні та соціальні аспекти психотерапевтичної та психокорекційної практики. Предмет психологічної корекції.	6	-	2	4	6	-	-	6
Тема 5. Глибинно-терапевтичні, гуманістичні напрямки та екзистенційна терапія.	6	-	2	4	6	-	-	6
Тема 6. Основні напрями групової психокорекційної роботи.	8	-	2	6	8	-	-	8
Тема 7. Сімейне консультування, психотерапія та психокорекція. Дитячо-батьківські відносини – прийоми та методи терапії.	8	-	2	6	8	-	2	6
Тема 8. Психокорекція емоційної сфери дитини. Агресія, СДУГ та порушення поведінки.	8	-	2	6	8	-	2	6
Тема 9. Тривожні розлади та особливості їх протікання в дитячому та підлітковому віці. Тривожні розлади у дітей з ООП.	8	-	2	6	8	-	-	8
Тема 10. Паніка, фобічні реакції, генералізований тривожний розлад, тривожне очікування, нав'язливості. Депресія, емоційне вигорання.	8	-	2	6	8	-	2	6
Тема 11. Травматичний досвід: особливості	10	-	4	6	10	-	2	8

психологічної реабілітації								
Тема 12. Навички саморегуляції, майндфулнес	8	-	2	6	8	-	-	8
Усього годин	90	-	28	62	90	-	12	78
ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ - ЕКЗАМЕН								

5. ПИТАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
1	Тема 1. Загальне поняття про психотерапію та психокорекцію. Місце психотерапії та психокорекції у сучасному суспільстві. 1. Предмет психологічної корекції. Зв'язок психотерапії та психокорекції з психологічною гігієною. 2. Зв'язок психотерапії та психокорекції. 3. Поняття про первинну, вторинну та третинну профілактику. Психокорекція у педагогіці. 4. Історія розвитку ідей психотерапії та психокорекції.	2	2
2	Тема 2. Поняття про стрес. Психотерапія стресових розладів. 1. Ознаки психологічного стресу. Поняття про позитивний та негативний стреси. 2. Г. Сельє та його вчення про стрес. Поняття про загальний адаптаційний синдром. 3. Методи самопомогі при стресі. 4. Профілактичні заходи щодо зниження стресогенних чинників на психіку людини.	2	-
3	Тема 3. Прикладні аспекти психотерапії та психокорекції. Терапія психогенних розладів 1. Характеристика психогенних впливів на організм людини. 2. Види та типологія психогеній. 3. Загальні закономірності клінічних проявів психогенних захворювань за К. Jaspers. 4. Психопатологічна феноменологія невротичних порушень.	4	2
4	Тема 4. Історико-культурні та соціальні аспекти психотерапевтичної та психокорекційної практики. Предмет психологічної корекції 1. Соціально-історичні умови виникнення терміну психокорекція. Психологічне консультування та не медикаментозна психотерапія. 2. Розуміння мети в психологічній допомозі. Медична та психологічна парадигми в психотерапії. 3. Орієнтування на усунення симптому, орієнтування на особистісний розвиток людини. 4. Західна та східна традиції у психологічній допомозі людині. 5. Інтегративні підходи. Поняття авторитарності та недирективності в психологічному консультуванні, психокорекції та психотерапії.	2	-
5	Тема 5. Глибинно-терапевтичні, гуманістичні напрямки та екзистенційна терапія. 1. Психоаналіз як перший глибинно-орієнтований напрямок психологічної	2	-

	допомоги. 2. Поняття травматичного досвіду в глибинній психотерапії. Поняття емоційного відреагування, катарсису, інсайту, переносу в психоаналізі. 3. Аналітична психологія К. Юнга. 4. Індивідуальна психологія А. Адлера. 5. Трансперсональна психологія С. Грофа. 6. Гуманістичні напрямки на прикладі клієнт-центрованої терапії та гештальттерапії. 7. Екзистенційна терапія та поняття смислу. Логотерапія В. Франкла		
6	Тема 6. Основні напрями групової психокорекційної роботи 1. Специфіка групової психологічної корекції. 2. Склад психокорекційної групи. 3. Особливості психокорекційної групи. 4. Керівництво психокорекційною групою. 5. Проблемні ситуації в груп.	2	-
7	Тема 7. Сімейне консультування, психотерапія та психокорекція. Дитячо-батьківські відносини – прийоми та методи терапії 1. Основні напрямки, методики та техніки сімейної психотерапії. 2. Виникнення і розвиток сімейного консультування та сімейної терапії. 3. Системний та стратегічний підходи в сімейному консультуванні та сімейній терапії. 4. Психологічне консультування батьків щодо розвитку дитини. 5. Ігрові методи в психологічній допомозі дітям. Ігрова терапія. 6. Вірджинія Сатір як один з засновників сімейної терапії.	2	2
8	Тема 8. Корекція емоційної сфери дитини. Агресія, СДУГ та порушення поведінки. 1. Психологічна характеристика дітей з синдромом дефіциту уваги і гіперактивністю. 2. Методи психотерапії дітей з дефіцитом уваги і гіперактивністю. 3. Теоретичне обґрунтування психотерапії дітей з агресивними розладами. 4. Методи психотерапії дітей з агресивними розладами. 5. Психотерапія девіантної поведінки у підлітковому віці.	2	2
9	Тема 9. Тривожні розлади та особливості їх протікання в дитячому та підлітковому віці. Тривожні розлади у дітей з ООП. 1. Загальна характеристика тривожності особистості. Види тривожності. 2. Сепараційна тривога дитини. 3. Соціальна фобія та шляхи її подолання. 4. Вибіркова німота дитини, причини та напрямки корекції. 5. Інші вибіркові фобії дитини (клоунів, павуків, лікарів, закритих приміщень тощо). 6. Вплив навколишнього середовища на формування тривожних розладів на різних етапах онтогенезу. 7. Методи діагностики та корекції.	2	-
10	Тема 10. Паніка, фобічні реакції, генералізований тривожний розлад, тривожне очікування, нав'язливості. Депресія, емоційне вигорання. 1. Причини генералізованих тривожних розладів у дорослих. 2. Визначення obsesій та компульсій. Невроз нав'язливих станів. 3. Види obsesій (нав'язливі ідеї, необґрунтовані побоювання, нав'язливе занепокоєння, неотв'язні неприємні спогади, страхи тощо).	2	2

	4. Відмінності між депресією та емоційним вигоранням. Ознаки депресії та емоційного вигорання. 5. Причини емоційного вигорання та способи діагностики. Корекція емоційного вигорання. 6. Кризові стани психіки у різних категорій населення.		
11	Тема 11. Травматичний досвід: особливості психологічної реабілітації. 1. Посттравматичний стресовий розлад особистості. Шкала тяжкості психосоціальних стресів для дорослих. 2. Фактори ризику виникнення ПТСР. Діагностичні критерії ПТСР. 3. Психомоторне збудження, панічні атаки, напади страху. 4. Депресія, аутоагресивна поведінка. Агресивна і деструктивна поведінка. Сомато-вегетативні порушення і когнітивні дисфункції. 5. ПТСР з домінуючим дисфоричним синдромом. 6. ПТСР з домінуючим астено-невротичним синдромом. 7. ПТСР з домінуючим obsесивно-фобічним синдромом. 8. ПТСР з домінуючим істеро-іпохондричним синдромом.	4	2
12	Тема 12. Навички саморегуляції, майндфулнес. 1. Функції емоцій, зовнішні вияви емоцій. 2. Способи та навички емоційної саморегуляції (мускулатура, дихання, візуалізація). 3. Загальна характеристика принципів майндфулнесу. 4. Вплив майндфулнес-практик на вольову сферу дітей та дорослих. та на самопочуття. 5. Використання майндфулнесу для упорання з негативним досвідом. 6. Майндфулнес-хвилинки на заняттях з психології.	2	-
	Всього	28	12

6. САМОСТІЙНА РОБОТА

До самостійної роботи студентів щодо вивчення дисципліни «Практикум з психотерапії та психокорекції» включаються:

1. Знайомство з науковою та навчальною літературою відповідно зазначених у програмі тем.
2. Опрацювання лекційного матеріалу.
3. Підготовка до практичних занять.
4. Консультації з викладачем протягом семестру.
5. Самостійне опрацювання окремих питань навчальної дисципліни.
6. Підготовка та виконання індивідуальних завдань у вигляді есе тощо.
7. Підготовка до підсумкового контролю.

Тематика та питання до самостійної підготовки та індивідуальних завдань

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
1	Тема 1. Загальне поняття про психотерапію та психокорекцію. Місце психотерапії та психокорекції у сучасному суспільстві. Підготувати доповідь: 1. Історія розвитку ідей психотерапії та психокорекції. психотерапія і психіатрія. 2. Погляди Гіпократу, Ф.А. Месмера, А. Пюісегюра. 3. Розвиток психодинамічної теорії в психотерапії З. Фрейда та його	4	4

	учнів і послідовників: А. Адлера, А. Фрейд, К. Юнга. 4. Релігійно-магічна психотерапія. 5. Патронатний супровід неповнолітніх. 6. Приклади первинної, вторинної та третинної психопрофілактики. Творче завдання: 1. Укласти діагноз та прогноз (за зразком). 2. Розробити програму психокорекційного впливу за проєктивними тестами. 3. Проаналізувати результати тесту ДДЛ.		
	Тема 2. Поняття про стрес. Психотерапія стресових розладів Підготувати доповідь: 1. Г. Сельє та його вчення про стрес. 2. Незворотні наслідки тривалого перебування організму в екстремальних умовах (фізіологічні, психологічні та соціально-психологічні). 3. Психофізіологічні ознаки стресу. 4. Основні стадії розвитку стресу. 5. Методи самодопомоги при стресі. 6. Розвиток стресології як науки. Практичне завдання: 1. Розробити індивідуальну програму подолання стресу для (молодшого школяра, підлітка). 2. Виявити проєктивні ознаки стресу за результатами тесту ДДЛ. 3. Проаналізувати результати фільм-тесту Рене Жіля. Скласти порівняльну таблицю: «Порівняльна характеристика стресу та дистресу». Схарактеризувати самонакази, самопрограмування і самозаохочення.	4	6
2	Тема 3. Прикладні аспекти психотерапії та психокорекції. Підготувати доповідь: 1. Спільні ознаки психогенних чинників. 2. Психогенно зумовлені порушення психічної сфер. 3. Облігатні симптомокомплекси реактивних психозів. 4. Характеристика психогенних реакцій, невротичних розладів та реактивних психозів. 5. Підхід В.М. Мясіщева до походження психогенних розладів. 6. Психотравмівні чинники повсякденного життя. Творче завдання: 1. Укласти підстрочник психотерапевтичної бесіди з клієнтом із параноїдним синдромом. 2. Провести діагностику за допомогою тесту ПДО і укласти план терапевтичної роботи. 3. Проаналізувати результати тесту Кодування, окреслити основні проблеми клієнта.	4	6
4	Тема 4. Історико-культурні та соціальні аспекти психотерапевтичної та психокорекційної практики. Предмет психологічної корекції. Підготувати доповідь: 1. Психологічне консультування та не медикаментозна психотерапія. 2. Західна та східна традиції у психологічній допомозі людині. 3. Поняття авторитарності та недирективності в психологічному консультуванні, психокорекції та психотерапії. 4. Предмет та основні завдання психотерапії. 5. Психокорекція поведінкових порушень. Творче завдання: 1. Створити план-схему розвитку психотерапії в Україні.	4	6

	2. Розробити недирективну бесіду з тривожним клієнтом. 3. Розробити директивний сеанс психотерапії з істероїдним клієнтом.		
5	Тема 5. Глибинно-терапевтичні, гуманістичні напрямки та екзистенційна терапія. Підготувати доповідь: 1. Розуміння впливу раннього (дитячого) досвіду людини на її подальший розвиток та психологічне благополуччя людини. 2. Поняття емоційного відреагування, катарсису, інсайту, переносу в психоаналізі. 3. Аналітична психологія К. Юнга. 4. Індивідуальна психологія А. Адлера. 5. Логотерапія В. Франкла. 6. Приклади клієнт-центрованої терапії. Творче завдання: 1. Описати методику «Юнгіанська типологія особистості В. Колесникової». 2. Перинатальні матриці С. Грофа як пояснення головних проблем особистості. 3. Екзистенційна терапія та поняття смислу	4	6
6	Тема 6. Основні напрями групової психокорекційної роботи Підготувати доповідь: 1. Специфіка групової психологічної корекції. 2. Склад психокорекційної групи. 3. Особливості психокорекційної групи. 4. Керівництво психокорекційною групою. 5. Проблемні ситуації в групі.	6	8
7	Тема 7. Сімейне консультування, психотерапія та психокорекція. Дитячо-батьківськи відносини – прийоми та методи терапії Підготувати доповідь: 1. Наукові погляди В. Сатір. 2. Сучасні техніки сімейної психотерапії. 3. Ігрові методи психологічної допомоги дітям. 4. Виникнення та розвиток сімейного консультування. 5. Особливості сімейного консультування із родинами різного типу. 6. Стратегічний підхід до вживання холдінг-тайма. Творче завдання: 1. Описати методику «Кінетичний малюнок родини», особливості її застосування у сімейному консультуванні 2. Використання фільм-тесту Рене Жіля у сімейному консультуванні. 3. Екзистенційна терапія та поняття смислу.	6	6
8	Тема 8. Корекція емоційної сфери дитини. Агресія, СДУГ та порушення поведінки. Підготувати доповідь: 1. Роль емоцій у життєдіяльності людини. 2. Візуальні методи діагностики емоцій. 3. Основні причини гіперактивності. 4. Використання арт-терапевтичних технік в дитячій психотерапії. 5. Поведінково-терапевтичні методи в дитячій психокорекції. Творче завдання: 1. Розробити рекомендації для батьків, які виховують гіперактивну дитину. 2. Розробити рекомендації для батьків, які виховують дитину із комунікативними порушеннями. 3. Особливості діагностики СДУГ.	6	6

9	Тема 9. Тривожні розлади та особливості їх протікання в дитячому та підлітковому віці. Тривожні розлади у дітей з ООП. Підготувати доповідь: 1. Психологічна характеристика ситуативної та особистісної тривожності. 2. Візуальні методи діагностики тривожності. 3. Основні причини формування фобій. 4. Характеристика вибіркового фобій дитини. 5. Способи подолання фобій. 6. Вплив навколишнього середовища на формування тривожних розладів. Творче завдання: 1. Укласти психодіагностичний комплекс для вивчення тривожності. 2. Розробити рекомендації для батьків, які виховують дитину із тривожними розладами. 3. Особливості організації здорового способу життя.	6	8
10	Тема 10. Паніка, фобічні реакції, генералізований тривожний розлад, тривожне очікування, нав'язливості. Депресія, емоційне вигорання. Підготувати доповідь: 1. Причини генералізованих тривожних розладів у дорослих. 2. Причини генералізованих тривожних розладів у підлітків. 3. Емоційне вигорання в діяльності психотерапевта. 4. Відмінності між депресією та емоційним вигоранням. 5. Способи подолання фобій. 6. Кризові стани психіки у різних категорій населення. Творче завдання: 1. Визначити ознаки obsesій та компульсій. 2. Розробити рекомендації для батьків, діти яких схильні до нав'язливості. 3. Особливості профілактики емоційної сфери особистості.	6	6
11	Тема 11. Травматичний досвід: особливості психологічної реабілітації Підготувати доповідь: 1. Посттравматичний стресовий розлад особистості. 2. Діагностичні критерії ПТСР. 3. Агресивна і деструктивна поведінка. 4. Способи подолання стресу. 5. Сомато-вегетативні порушення і когнітивні дисфункції. 6. Моделі попередження депресії. Творче завдання: 1. Розробити основні принципи корекції посттравматичного стресового розладу. 2. Розробити рекомендації для батьків, діти яких пережили стрес. 3. Особливості профілактики емоційної сфери «дітей війни».	6	8
12	Тема 12. Навички саморегуляції, майндфулнес. Підготувати доповідь 1. Проблема саморегуляції у психології. 2. Особливості навчання підлітків навичкам саморегуляції. 3. Функції емоцій, зовнішні вияви емоцій.. Творче завдання: 1. Розробити та провести сеанс майндфулнесу в групі. 2. Порівняти медитацію та майндфулнес.	6	8
	Всього	62	78

7. ВИДИ ТА МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Робоча програма навчальної дисципліни передбачає наступні види та методи контролю:

Види контролю	Складові оцінювання
поточний контроль , який здійснюється у ході: проведення практичних занять, виконання індивідуального завдання; проведення консультацій та відпрацювань.	50%
підсумковий контроль , який здійснюється у ході проведення іспиту.	50%

Методи діагностики знань (контролю)	фронтальне опитування; наукова доповідь, реферати, усне повідомлення, індивідуальне опитування; тестовий контроль знань, робота у групах; ділова гра, розв'язання ситуаційних завдань, кейсів, практичних завдань, іспит.
--	---

Питання до екзамену

1. Предмет психологічної корекції. Особливості психокорекції. Спрямованість психотерапії та психокорекції.
2. Зв'язок психотерапії та психокорекції з психологічною гігієною. Симптоматична і патогенетична, директивна та недирективна моделі психотерапії.
3. Історія розвитку ідей психотерапії та психокорекції. психотерапія і психіатрія.
4. Погляди Гіпократата, Ф.А.Месмера, А. Пюісегюра.
5. Розвиток психодинамічної теорії в психотерапії З. Фрейда та його учнів і послідовників– А. Адлера, А.Фрейд, К.Юнга.
6. Види психотерапії та психокорекції. Поняття про первинну, вторинну та третинну профілактику.
7. Взаємозв'язок понять психопрофілактики, психокорекції та немедикаментозної психотерапії.
8. Психотерапія і клінічна психологія. Психокорекція у педагогіці. Комплексний характер психокорекційних заходів.
9. Розвиток досліджень фізіологічного та психологічного стресу.
10. Основні ознаки психологічного стресу. Два види стресу: гострий (еустрес) та хронічний (дистрес). Поняття про позитивний та негативний стреси.
11. Г. Сельє та його вчення про стрес. Поняття про загальний адаптаційний синдром.
12. Три стадії змін в організмі при стресі (мобілізація адаптивних можливостей організму; стадія тривоги; стадія виснаження).
13. Незворотні наслідки тривалого перебування організму в екстремальних умовах (фізіологічні, психологічні та соціальнопсихологічні).
14. Типи реагування на стресогенні фактори.
15. Симптоми дистресу. Групи ризику та типологія чутливості до стресу. Профілактичні заходи щодо зниження стресогенних чинників на психіку людини.
16. Групи психотравмівних чинників. Спільні ознаки психогенних чинників.
17. Встановлення зв'язків зі спеціалістами медичних, педагогічних, соціальних установ у психокорекційній роботі психолога.
18. Клінічні прояви психогенних захворювань за К. Jaspers у вигляді тріади.
19. Психопатологічна феноменологія невротичних порушень.
20. Види невротичних розладів за динамікою перебігу (невротичні реакції, стійкі невротичні стани, невротичний розвиток особистості).
21. Лекційно-просвітницька діяльність. Профілактика наркотичної, алкогольної, комп'ютерної, ігрової та інших форм залежностей.
22. Характеристика психогенних впливів на організм людини.
23. Поняття про гострий та хронічний посттравматичний стресовий синдром.
24. Види та типологія психогенії. Поняття про ятрогенії та дидактогенії.

25. Соціально-історичні умови виникнення терміну психокорекція.
26. Психологічне консультування та не медикаментозна психотерапія.
27. Розуміння мети в психологічній допомозі. Медична та психологічна парадигми в психотерапії.
28. Орієнтування на усунення симптому, орієнтування на особистісний розвиток людини.
29. Західна та східна традиції у психологічній допомозі людині.
30. Інтегративні підходи. Поняття авторитарності та недирективності в психологічному консультуванні, психокорекції та психотерапії.
31. Психоаналіз як перший глибинно-орієнтований напрямок психологічної допомоги, основні поняття психоаналізу як методу психотерапії.
32. Розуміння впливу раннього (дитячого) досвіду людини на її подальший розвиток та психологічне благополуччя людини.
33. Поняття травматичного досвіду в глибинній психотерапії.
34. Поняття емоційного відреагування, катарсису, інсайту, переносу в психоаналізі.
35. Аналітична психологія К. Юнга.
36. Індивідуальна психологія А. Адлера.
37. Трансперсональна психологія С. Грофа.
38. Гуманістичні напрямки на прикладі клієнт-центрованої терапії та гештальттерапії.
39. Екзистенційна терапія та поняття смислу. Логотерапія В. Франкла.
40. Основні напрямки, методики та техніки сімейної психотерапії.
41. Виникнення і розвиток сімейного консультування та сімейної терапії.
42. Системний та стратегічний підходи в сімейному консультуванні та сімейній терапії.
43. Психологічне консультування батьків щодо розвитку дитини.
44. Ігрові методи в психологічній допомозі дітям. Ігрова терапія.
45. Вірджинія Сатір як один з засновників сімейної терапії.
46. Розвиток сімейної консультації та психотерапії на заході та у східнослов'янському просторі.
47. Підвищення впевненості в собі, формування позитивної самооцінки дитини.
48. Розвиток та корекція комунікативних навичок, уміння відчувати і розуміти емоційні стани інших людей, розвиток уяви.
49. Основні причини гіперактивності. Особливості діагностики СДУГ.
50. Використання арттерапевтичних технік в дитячій психотерапії.
51. Використання проєктивної функції психіки в ігровій та короткочасній дитячій психотерапії.
52. Поведінково-терапевтичні методи в дитячій психокорекції.
53. Сепараційна тривога дитини. Соціальна фобія та шляхи її подолання. Вибіркова німота дитини, причини та напрямки корекції.
54. Інші вибіркові фобії дитини (клоунів, павуків, лікарів, закритих приміщень тощо.).
55. Вплив навколишнього середовища на формування тривожних розладів на різних етапах онтогенезу.
56. Основні психофізіологічні ознаки тривожних розладів дітей. Методи діагностики та корекції.
57. Причини генералізованих тривожних розладів у дорослих
58. Фізіологічні особливості протікання генералізованих тривожних розладів.
59. Визначення obsesій та компульсій. Невроз нав'язливих станів.
60. Види obsesій (нав'язливі ідеї, необґрунтовані побоювання, нав'язливе занепокоєння, неотв'язні неприємні спогади, страхи тощо)
61. Відмінності між депресією та емоційним вигоранням. Ознаки депресії та емоційного вигорання.
62. Кризові стани психіки у різних категорій населення.
63. Посттравматичний стресовий розлад особистості.
64. Шкала тяжкості психосоціальних стресів для дорослих.
65. Фактори ризику виникнення ПТСР. Діагностичні критерії ПТСР.
66. Психомоторне збудження, панічні атаки, напади страху.
67. Депресія, аутоагресивна поведінка.
68. Агресивна і деструктивна поведінка.

69. Сомато-вегетативні порушення і когнітивні дисфункції.
70. ПТСР з домінуючим дисфорічним синдромом.
71. ПТСР з домінуючим астено-невротичним синдромом.
72. ПТСР з домінуючим obsесивно-фобічним синдромом.
73. ПТСР з домінуючим істеро-іпохондричним синдромом.
74. Моделі попередження депресії.
75. Загальні принципи корекції посттравматичного стресового розладу. Основні етапи психотерапевтичної програми.
76. Функції емоцій, зовнішні вияви емоцій.
77. Способи та навички емоційної саморегуляції (мускулатура, дихання, візуалізація).
78. Навчання навичкам самоконтролю у школі.
79. Загальна характеристика принципів майндфулнесу.
80. Межі використання майндфулнесу. Майндфулнес-хвилинки на заняттях з психології.

8. КРИТЕРІЇ ПІДСУМКОВОЇ ОЦІНКИ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ (для іспиту / заліку)

Рівень знань оцінюється:

- «відмінно» / «зараховано» А - від 90 до 100 балів. Студент виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно знаходити та опрацьовувати необхідну інформацію, демонструє знання матеріалу, проводить узагальнення і висновки. Був присутній на лекціях та семінарських заняттях, під час яких давав вичерпні, обґрунтовані, теоретично і практично правильні відповіді, має конспект з виконаними завданнями до самостійної роботи, презентував реферат (есе) за заданою тематикою, проявляє активність і творчість у науково-дослідній роботі;

- «добре» / «зараховано» В - від 82 до 89 балів. Студент володіє знаннями матеріалу, але допускає незначні помилки у формуванні термінів, категорій, проте за допомогою викладача швидко орієнтується і знаходить правильні відповіді. Був присутній на лекціях та семінарських заняттях, має конспект з виконаними завданнями до самостійної роботи, презентував реферат (есе) за заданою тематикою, проявляє активність і творчість у науково-дослідній роботі;

- «добре» / «зараховано» С - від 74 до 81 балів. Студент відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень, з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, але дає недостатньо обґрунтовані, невичерпні відповіді, допускає помилки. При цьому враховується наявність конспекту з виконаними завданнями до самостійної роботи, реферату та активність у науково-дослідній роботі;

- «задовільно» / «зараховано» D - від 64 до 73 балів. Студент був присутній не на всіх лекціях та семінарських заняттях, володіє навчальним матеріалом на середньому рівні, допускає помилки, серед яких є значна кількість суттєвих. При цьому враховується наявність конспекту з виконаними завданнями до самостійної роботи, рефератів (есе);

- «задовільно» / «зараховано» E - від 60 до 63 балів. Студент був присутній не на всіх лекціях та семінарських заняттях, володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні, на всі запитання дає необґрунтовані, невичерпні відповіді, допускає помилки, має неповний конспект з завданнями до самостійної роботи.

- «незадовільно з можливістю повторного складання» / «не зараховано» FX – від 35 до 59 балів. Студент володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу.

- «незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни» / «не зараховано» F – від 1 до 34 балів. Студент не володіє навчальним матеріалом.

Таблиця відповідності результатів контролю знань за різними шкалами

100-бальною шкалою	Шкала за ECTS	За національною шкалою	
		екзамен	залік
90-100 (10-12)	A	Відмінно	зараховано
82-89 (8-9)	B	Добре	
74-81(6-7)	C		
64-73 (5)	D	Задовільно	
60-63 (4)	E		
35-59 (3)	FX	незадовільно	не зараховано
1-34 (2)	F		

9. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Андрушко Я.С. Психокорекція : навч.-метод. посіб. Львів : ЛьвДУВС, 2017. 212 с.
2. Бабелюк О.В., Гоцуляк Н.Є. Психологія травмуючих ситуацій: навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський: ТОВ "Друкарня "Рута", 2021. 110 с.
3. Дефектологія та спеціальна психологія: навчально-методичний посібник / укладач. Т. О. Гетьман. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 162 с.
4. Колупаєва А. А. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навчально-методичний посібник / А. А. Колупаєва, О.М. Таранченко. Харків : Вид-во «Ранок», 2019. 304 с.
5. Кузікова С. Б. Теорія і практика вікової психокорекції: навчальний посібник. 2-ге видання, перероблене, доповнене. Суми : Університетська книга, 2020. 304 с.
6. Кузьо О. Основи психологічної практики : навчальний посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 124 с.
7. Мушкевич М. І. Основи психотерапії : навч. посіб / М. І. Мушкевич, С. Є. Чагарна ; за ред. М. І. Мушкевич. Вид. 3-тє. Луцьк : Вежа-Друк, 2017. 420 с.
8. Пашукова Т.І. Практикум із загальної психології: Посібник. Київ : Знання, 2018. 203 с.
9. Поліщук С.А. Психологічні практики в системі підготовки практичних психологів : навч.-метод. Посібник. Суми : Унів. кн., 2015. 134 с.
10. Теорія і практика вікової психокорекції: Навчальний посібник. Суми : Університетська книга, 2020. 304 с.
11. Яценко Т. С. Архаїчний спадок психіки: психоаналіз феноменології проблеми. Дніпро : Інновація, 2019. 283 с.

Допоміжна

1. Бабенко К. Особливості символізації змісту несвідомого. Наукова школа академіка НАПН України Тамари Яценко: колективна монографія / за ред. акад. Т. С. Яценко. Дніпро : Інновація, 2019. С. 184-191.
2. Калька Н., Ковальчук З. Практикум з арт-терапії: навч.-метод. посібник. Ч. 1. Львів : ЛьвДУВС, 2020.
3. Климчук В. О. Психологія посттравматичного зростання: монографія. НАПН України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2020.
4. Меленчук Н. І. Сімейне консультування як вид психологічної допомоги. *Актуальні проблеми психології особистості : теорія, досвід, практика*: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 28-29 квітня 2022 р.). Відп. ред. О. П. Саннікова. Одеса : ФОП Бєлий А.Є., 2022. С. 159-166.
5. Наукова школа академіка НАПН України Тамари Яценко: колективна монографія / за заг. ред. акад. Т. С. Яценко. Дніпро : Інновація, 2019. 350 с.
6. Поплавська Є.В. Стилi сімейного виховання як фактор розвитку інтернет адикції у підлітків. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (21-22 вересня 2024р.)*. Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2024.

7. Психоаналіз репродукцій художніх творів у підготовці психологів: навчальний посібник / Т. С. Яценко та ін. Дніпро, Київ, Інновація, 2018. 300 с.
8. Седих К.В. Психологія сім'ї. Академія, 2021. 192 с.
9. Цільмак О.М., Лефтеров В.О. Психологія сім'ї та шлюбу: таблиці, схеми, коментарі : навчально-наочний підручник. Київ: Видавництво Ліра-К, 2020, 266 с.

Інформаційні ресурси

1. Бібліотека Міжнародного гуманітарного університету: офіційний сайт. URL: https://mgu.edu.ua/science_library
2. Бібліотека Університету Ушинського: офіційний сайт. URL: <https://library.pdpu.edu.ua>
3. Міністерство освіти і науки України: офіційний сайт. URL: <http://www.mon.gov.ua>
4. Національна бібліотека України імені В.І.Вернадського: офіційний сайт. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
5. Одеська національна наукова бібліотека: офіційний сайт. URL: <http://odnb.odessa.ua/>